

Marianne Saanila

Om falska vänner i svenskan

Tack vare våra dagars olika former av IT-kommunikation tar vi snabbt in nya ord, uttryck och formuleringar från särskilt engelskan. Reklamvärlden brukar gå först i bräschen men andra domäner är forskning och utbildning. Redan nu skrivs majoriteten av alla avhandlingar i Sverige på engelska, hos oss är det ännu inte fallet. Det är inte ofta vi ger oss tid att reflektera över att många av de nya orden inte alltid är entydiga eller går att anpassa till det svenska språkmönstret. Min avsikt är att här kommentera en del av inlånen i den medicinska svenskan men även på andra områden.

I Finland arbetar nyhetsjournalisterna i regel utifrån en engelsk förlaga i ett uppskruvat tempo, vilket inte alltid lämnar tid för språklig finslipning eller jakt på en rent svensk formulering. Det innebär att ett nytt ord ofta når oss via radio, teve eller en tidning. Knappast tycker någon längre att ord som *agenda*, *brainstorming*, *display*, *feedback*, *image*, *know-how*, *layout*, *policy*, *research* eller *stroke* känns väldigt främmande.¹ Men det är inte så länge sedan till exempel många översättare satt och kämpade med just dessa ord: Vilket genus hade orden och hur skulle de böjas i plural? Som känt är alla ordböcker

efter sin tid eftersom de innehåller bara de ord som har etablerat sig i ett språk enligt tillförlitlig dokumentation. Och kan man dessutom vara säker på att alla språkbrukare ger de främmande orden samma innebörd?

Det finns en del engelska ord som tyvärr är falska vänner, dvs. liknar förvärdiskt de svenska ord vi känner till, men antingen betyder de något annat eller har ett annat användningsområde. Hit hör t.ex. *essential*, *familial*, *fatal*, *general*, *organic*, *psychological*, *process*, *public*, *social* och *vital*.

I engelskt språkbruk används *essential* med den svenska betydelsen 'väsentlig; grundläggande', men just inom medicinen heter det faktiskt essentiella aminosyror, med andra ord livsviktiga. På engelska talar man om *a familial disease*, dvs. en sjukdom som nedärvs och som inte bör förväxlas med svenskans familjär, 'välbekant' eller 'intim'. Och på svenska kan man hänvisa till en fatal eller förarglig händelse medan engelskans *fatal* har innebörden 'med dödlig utgång'.

Även om "generell" är ett ord som funnits länge i svenskan kan man gärna i stället för "generell anestesi" tala om "allmän anestesi" eller "narkos" med en patient där engelskan använder *general anaesthetic*. Ett annat ord för både "allmän" och "allmänhet" är engelskans *public*. Likheten med svenskans "publik", som ju står för 'åhörare' eller 'åskådare', lockar dessvärre ofta till en felaktig användning av substantivet.

Med *organic food* avses på engelska vanligen ekologiskt odlade födoämnen. Och inom matlagningen är det behändigt med en matberedare, *food processor*, där verbet *to process* verkar ha kommit in i svenskan i stället för "bearbeta". Men svenskan känner än så länge till verbet "processa" bara i betydelsen 'föra rättegång (mot någon)'.

Begreppen fysisk och psykisk (t.ex. hälsa) förekommer ofta tillsammans på svenska medan man på engelska måste

tala om *physical and mental (health)* eftersom *psychic* i regel associerar till 'synsk' medan *psychological* har betydelsen 'psykologisk'.

Den som är både social och vital har det väl förspant, han eller hon är både sällskaplig och spänstig eller livaktig. Men det gäller att se upp med engelskans *social* och *vital* eftersom bägge har många andra betydelser. Utgångspunkten i fråga om social är 'välpassad till samhällets krav', vilket med tiden gett utvecklingar åt olika håll. En *social scientist* är en samhällsvetare medan *a social climber* är en karriärist, en samhällsklättrare. Att samlas till ett samkväm, *a social gathering*, för boende i ett höghus kan vara trevligt förutsatt att det där finns gemensamma sociala utrymmen, *social rooms*. I finlandssvenskan har man tyvärr som en översättning av finskans *sosiaalitalat* börjat tala om sociala utrymmen i stället för det standardsvenska "personalrum" vilket kan leda till språkförbistring i resten av det svenska språkområdet. – Och just inom medicinen finns särskilda begrepp för något som är 'livsnödvändigt, livsavgörande': *vital functions*, *vital organs* eller *vital wounds*, dvs. de "de vitala funktionerna", "de vitala organen" eller "livsfarliga sår".

Till engelska inneord i svensk tappning hör ytterligare abstrakt (sammansfattning), attachment (bifogad fil), benchmarking (riktmärkning), briefa (kort informera), cred (trovärdighet; erkännande), handout (stödpapper), hearing (offentlig utfrågning), hint (vink, antydan), implementera (genomföra; tillämpa), kit (sats; utrustning), mainstream (traditionell, konventionell), outsourcing (utläggning [på entreprenad]), skrolla (rulla [på webbsida]). Det faktum att dessa modeord faktiskt upptas i SAOL innebär inte att de måste användas, risken är nämligen att man stänger ute en mängd språkbrukare som man vill nå men som inte är bekanta med olika fackspråk.

¹ Motsvarande välkända svenska ord är t.ex. **dagordning; idékläckning; teckenruta eller bildskärm; gensvar, respons; framtoning eller bild eller anseende; kunnande eller expertis; grafisk utformning; riktlinjer, strategi; faktainsamling; slaganfall** (till följd av hjärnblödning eller hjärninfarkt)